

НЕВІДКЛАДНІ СЛІДЧІ ДІЇ, ЩО ПРОВАДЯТЬСЯ В СПРАВАХ ПРО ТЯЖКІ ТА ОСОБЛИВО ТЯЖКІ ЗЛОЧИНИ

Яремін Г.М.,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

На думку Каган М: "Філософське розуміння діяльності нерозривно пов'язане з поняттям діяч, суб'єкт діяльності. Поведінка людини розглядається як прояв людської суті. Дія - сама особа" [1, с.41-42]. Якщо конкретно охарактеризувати злочин, а особливо тяжкий, то, як пише Ковальов М.І. злочин - це завжди поведінка, діяльність конкретної особи [2, с. 13]. За чинним кримінальним законодавством злочин розкривається через слово "діяння". Злочином визнається передбачене кримінальним законодавством суспільно-небезпечне діяння (дія або бездіяльність) вчинене суб'єктом злочину. Крім цього в статті 12 КК України йдеться про кваліфікацію злочину. Відповідно до ст. 12 КК України критерієм класифікації злочинів є ступінь їх тяжкості, який характеризує обсяг суспільної небезпеки злочинів, що посягають на один і той самий об'єкт і заподіюють йому шкоду одного і того самого виду — фізичну, майнову, організаційну, психологічну [3 с.52]. Поняття тяжкого злочину включає такі ознаки:

1) діяння є умисним так і необережним;

2) підвищений характер або ступінь суспільної небезпечності тяжкого чи особливо тяжкого діяння [3, с. 19-23].

Загальноприйнято, що в юридичній практиці розслідування злочинів вчені поділяють на такі етапи: першопочатковий та наступний. На такій позиції стоять Філіпов А.Г. [4,с.14] та Белкін Р.С., які обумовлюють на цих етапах певні завдання [5, с.333-335]. Жарський В. період розслідування злочинів поділяє на три етапи: першопочатковий, наступний, завершальний [6, с.18,19]. Перша згадка про невідкладні слідчі дії зустрічається в працях Голунського С.А., який доводив, що невідкладними слідчими діями починається розслідування злочинів, коли на самому початку наявний склад злочину, і основне завдання полягає у встановленні

особи, що могла вчинити його. Невідкладні слідчі дії проводяться лише на першому етапі розслідування. Вони є самостійною категорією методики розслідування окремих видів злочинів [7, с.37]. Лантух А. називає невідкладні дії- "першопочатковими" [8,с. 18-19]. Куклін В.І. називає їх "невідкладними" такими, що мають тактично-криміналістичний характер [9, с.10-17]. Має рацію Кузьменко Н.К., коли пише, що "невідкладні" слідчі дії мають процесуальний зміст, який проявляється у самостійності, регулятивності, цілеспрямованості. Ознаку самостійності він характеризує як певну систему, необхідну для формування самостійного невідкладного етапу розслідування. Ознака регулятивності проявляється у налагодженні взаємодії органів розслідування. Цілеспрямованість проявляється у виконанні завдань кримінального судочинства. Автор ще зазначає, що невідкладні слідчі дії характеризуються ознакою процесуального винятку. Це означає, що закон передбачає виконання деяких дій з відхиленням від норм. Так, за обставини, що не терпить зволікання, допускається обшук і без санкції прокурора та згоди судді, обшук і виїмка, у вечірній і нічний час, обшук особи без винесення постанови [10, с.9-14]. Безумовно автор має рацію, коли зазначає, що необхідність у виконанні слідчих дій може виникнути на всіх наступних етапах досудового розслідування і в суді. Швидке, всебічне і об'єктивне дослідження обставин справи притаманне не лише досудовому розслідуванню, а й судовому розгляду. На центральній та важливій стадії кримінального процесу, де вирішується питання про винність чи невинність підсудного, суд не обмежується лише наявними матеріалами справи, а безпосередньо досліджує обставини, маючи право виконувати слідчі дії, які він вважає за невідкладні. Крім цього Н. Кузьменко наголошує на тому, що повинні бути не

"першопочаткові" слідчі дії, а "невідкладні", напевно тут з ним потрібно погодитись, бо закон так визначає провадження невідкладних слідчих дій. У свій час правильно писав Теремілов В., що першопочаткові слідчі дії -- це дії, котрими найдоцільніше починати розслідування тої чи іншої категорії справ. А що стосується невідкладних слідчих дій, то «кожна така дія є явище, специфічне лиш для даного випадку і невіддільне від нього. Виділити якимось чином невідкладні слідчі дії із числа інших поза конкретною слідчою ситуацією неможливо, оскільки єдина узагальнююча ознака - необхідність термінового їх проведення (незалежно від категорії справи, стадії розслідування) занадто широка і дозволяє віднести до числа невідкладних будь-яку слідчу дію» [11, с.351,352]. Чистякова В. також правильно вважає, що "не можна заздалегідь визначити, які слідчі дії є невідкладними" [12, с.74]. Автор роботи: "Невідкладні слідчі дії при дорожньо-транспортних пригодах" вказує, що до невідкладних слідчих дій повинні відноситись дії спрямовані перш за все на виявлення, фіксацію і виїмку речових і інших доказів, на основі вивчення яких можна висунути конкретні слідчі версії стосовно події злочину в цілому і окремих його елементів, зібрати дані для вирішення питання про наявність чи відсутність складу злочину [13, с. 11]. Автор має на увазі виконання невідкладної слідчої, дії в стадії порушення кримінальної справи -- огляд місця події. Так ця слідча дія обов'язково повинна вважатись перш за все невідкладною, і також слідчою та процесуальною.

По-різному тлумачать визначення невідкладних слідчих дій в практичній діяльності. Так, 8% опитаних працівників міліції вважають, що невідкладними є слідчі дії, які провадяться на першопочатковому етапі розслідування злочину. На думку 24% опитаних такими вважаються: огляд місця події, затримання, обшук, виїмка, допит, а 68% вважають невідкладною будь-яку слідчу дію, яку потрібно виконати негайно, коли виникає така необхідність, на будь-якому етапі розслідування.

До 30 червня 1993 року стаття 104 КПК України передбачала перелік слід-

чих дій, які вважалися невідкладними. Це такі слідчі дії: огляд місця події, обшук, виїмка, затримання, допити. Цей перелік вважався вичерпним. В статті 104 чинного КПК України не зазначається, які слідчі дії є невідкладними. На нашу думку, правильним є те, що законодавець виключив статтю, яка встановлювала перелік "невідкладних" слідчих дій. Бо невідкладність провадження слідчих дій визначає не їх вид, а характер слідчої ситуації. В одному випадку слідча дія буде невідкладною, а за інших обставин звичайною, де не потрібно невідкладного реагування.

Невідкладні слідчі дії спрямовані не лише на встановлення події злочину, а й на встановлення і закріплення іншої доказової інформації. Однак, за будь-яких обставин справи насамперед суб'єкт, який розслідує кримінальну справу, повинен для себе встановити слідчі дії, що найбільш повно забезпечують виконання завдань кримінального процесу, і негайно їх провести для того, щоб не втратити доказової інформації. Встановити вичерпний перелік невідкладних слідчих дій на всі випадки обставин злочину неможливо.

Аналіз наукової літератури, практики розслідування кримінальних справ та опитування слідчих, дізнавачів, оперуповноважених карного розшуку показали, що питання невідкладних слідчих дій хоча й розглядалися, але не одержали однозначного розуміння як в теорії, так і в практиці. Одні вважають, що невідкладні слідчі дії провадяться лише в стадії досудового розслідування на першопочатковому етапі, інші, що їх необхідність може виникнути на будь-якому етапі досудового розслідування і в суді. З цього приводу Статкус В.Ф. писав, що перелік невідкладних слідчих дій вносить плутанину в розслідуванні і не сприяє аналітичній і творчій діяльності працівників дізнання і попереднього слідства. Працівники органів попереднього розслідування повинні самі встановлювати невідкладні слідчі дії [14, с.76].

Виникає запитання, які слідчі дії за нині чинним процесуальним законодавством можна вважати невідкладними? На наш погляд, особа, яка провадить дізнання (дізнавач) за тяжким злочинном, від-

разу після порушення кримінальної справи, в залежності від слідчої ситуації, має право провадити будь-яку слідчу дію, яка буде вважатися нею невідкладною. Невідкладні — це будь-які слідчі дії, які здійснюються уповноваженими на те особами на всіх етапах досудового розслідування (в залежності від вчиненого злочину) і в стадії судового розгляду.

Беручи до уваги викладене вище та результати опитування працівників міліції, нам бачиться такий підхід до цієї проблеми: 68% опитаних працівників міліції вважають невідкладною будь-яку

слідчу дію, яку необхідно виконати негайно, коли виникає така необхідність, на будь-якому етапі розслідування.

Отже, вважаємо за доцільність внести такі зміни в КПК України. Органи дізнання в кримінальних справах за тяжкими злочинами провадять будь-які невідкладні слідчі дії протягом десяти днів. Начальник органу дізнання, дізнавач, відразу після порушення кримінальної справи, в залежності від слідчої ситуації, має право провадити будь-яку слідчу дію, яка вважається ним невідкладною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Каган М.С. Человеческая деятельность. М., 1974.
2. Ковалов М.У. Понятия и признаки преступлений и их значение для квалификации. Свердловск, 1977.
3. Концепція судово-правової реформи в Україні. В редакції Закону № 4017 від 24 лютого 1994 р.
4. Филипов А.Г. Этапы расследования преступлений как категории криминалистической методики. Ташкент, 1986.
5. Белкин Р.С. Криминалистика. М., 1959.
6. Жарский В.Е. Взаимодействие следователя и органов дознания при расследовании краж. Волгоград, 1976.
7. Голунский С.А. Материалы учебной конференции следователей в прокуратуре СССР. М., 1973.
8. Лантух А.М. Первоначальный этап расследования преступлений ИТУ. Рязань, 1976.
9. Куклин В.И. Неотложные следственные действия. Казань, 1976.
10. Кузьменко Н.К. Неотложные следственные действия при раскрытии и расследовании преступлений. К., 1981.
11. Криминалистика. Госюриздат. М., 1959.
12. Чистякова В.С. Предварительное расследование нуждается в совершенствовании. Советское государство и право. М., 1969, № 5.
13. Белозеров Н.Ю., Рябоконт В.В. Производство следственных действий. М., 1990.
14. Статкус В.Ф. Раскрыть преступление. Советская милиция. М., 1978, № 2.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются неотложные следственные действия, которые проводятся по делам о тяжких и особо тяжких преступлениях. Вносятся предложения о целесообразности внесения изменений в УПК Украины. Органы дознания по уголовным делам проводят любые неотложные следственные действия на протяжении 10 дней. Начальник органа дознания, дознаватель сразу же после возбуждения уголовного дела, в зависимости от следственной ситуации, имеет право проводить любое следственное действие, которое считается ими неотложным.